

передачі соціокультурного досвіду людини, що традиційно склався та не послаблює свого впливу в інформаційному середовищі сьогодення — це галузеві документи. Вітчизняними науковцями накопичено достатньо досвіду щодо дослідження потоків літератури з інших галузей. Крім того, значний внесок у розробку бібліо-, науко- та інформметричних засад дослідження ДП здійснив О. Кобелєв. Питання моніторингу потоку документів суспільно-політичного змісту активно розробляються Г. Гордукаловою. Однак потоки документів з соціології дотепер не становили об'єкта поліаспектного вивчення.

Підвищення темпів наукового і соціального прогресу сучасності тісно поєднується з активним використанням документальної інформації про навколишній світ. Вивчення галузевих документних потоків (ДП) стало однією з пріоритетних наукових проблем сьогодення, адже саме вони віддзеркалюють стан і рівень розвитку будь-якої галузі знання. Сучасна динаміка цих потоків є предметом багатьох досліджень у царині документознавства. Значні обсяги ДП, які сформовані у всіх предметних галузях, дозволяють досліджувати їх лише частинами — певний галузевий потік, за деякий хронологічний період тощо.

Основою проведеного нами бібліометричного моніторингу ДП з соціології слугував показник державної бібліографії України — «Літопис книг». Аналіз галузевого ДП за певний часовий проміжок дозволяє визначити рівень досягнення сформованим потоком документів його мети — інформаційного забезпечення галузі. Достатньо показовим для подібних досліджень хронологічним періодом вважають термін від трьох до п'яти років. Вибір хронологічних меж репрезентованого в статті аналізу ДП з соціології (2004–2006 рр.) зумовлений бурхливими подіями у суспільно-політичному житті держави в цей період. Тепер спостерігається і кількісне збільшення видань з питань соціології, і якісні зміни галузевого ДП. Дослідження потоку соціологічної проблематики як фактора формування соціокультурного простору країни здійснювалося за такими аспектами: кількісний розподіл видань; розподіл видань за основними тематичними розділами; за типами та видами; за мовою публікацій. Відповідно до цього, бібліографічні записи з «Літопису книг» індексувалися нами за кількома «профілями»: семантичним, типовидовим, мовним, географічним, видавничим. Виділення семантичного профілю дає можливість віднести конкретне видання до однієї із запропонованих тем. Зміни національних пріоритетів, масштаб і темпи змін, що відбуваються в суспільстві, зумовили тематичні зміни в галузевому потоці з соціології. Для дослідження ми виділили наступні теми: загальні питання соціології; історія розвитку соціологічної думки; суспільство як соціальна система; соціальні процеси; лідерство; конфліктологія; міжетнічні конфлікти; питання гендерної рівності; галузі соціології; соціологія сім'ї, філософії, культури, мистецтва, комунікацій; юридична соціологія; соціологія молоді, дітей, жінок; прикладні аспекти соціології; соціальна психологія. Саме такий тематичний діапазон, на нашу думку, найбільш оптимально відображає спектр вузлових тем галузі, а також ґрунтується на засадах систематизації галузевого знання.

Аналізуючи тематичну структуру галузевого ДП упродовж трьох років, ми дійшли висновку: пріоритетною впродовж всього періоду лишалася проблематика суспільства як соціальної системи (загальна кількість назв — 81), соціальна психологія (загальна кількість назв — 71), загальні питання психології (загальна кількість назв — 64). Приблизно однаковий рівень випуску видань з проблематики соціальних процесів (загальна кількість назв — 41), питань гендерної рівності (загальна кількість назв — 32) і соціології молоді (загальна кількість назв — 20). Трохи меншу частину ДП з соціології за кількістю назв становлять видання з наступних тем: історія розвитку соціологічної думки — 17, конфліктологія — 17, галузі соціології — 15, соціологія комунікацій — 12 і прикладні аспекти соціології — 11. Найменшу частку становить випуск літератури з питань соціології культури — дев'ять назв, соціології сім'ї — сім, соціології дітей — шість, соціології жінок — чотири, лідерства — дві, соціології філософії — дві, міжетнічних конфліктів — одна, соціології мистецтва — одна, юридичної соціології — одна.

Прослідкуємо зміни тематичної структури ДП у межах окремих років. Так, у 2004 р. переважав випуск книг з проблем соціальної психології — 31 назва, суспільства як соціальної системи — 29 назв. Дещо менше було видано видань з загальних процесів соціології — по 16 назв. Зовсім незначну кількість у сумарному обсязі потоку складають видання з таких тем, як історія розвитку соціологічної думки і прикладні аспекти соціології — по п'ять; соціології сім'ї і культури — по чотири; соціології комунікацій — три назви; лідерства, соціології філософії, юридичної соціології — по одній назві. І зовсім не видавалася в даному році література з таких тем, як міжетнічні конфлікти, соціологія мистецтва та соціологія жінок. Упродовж 2005 р. тематична картина книговидавання дещо змінюється. Так, у тих же обсягах видається література з історії розвитку соціологічної думки, питань гендерної рівності, соціології філософії, хоча відбуваються зміни сумарних тиражів від збільшення для історії розвитку соціологічної думки і прикладних аспектів соціології до зменшення для двох інших тем. Натомість збільшується кількість назв з таких тем, як загальні питання соціології, соціології комунікацій, а показникам сумарних тиражів при цьому притаманний хвилеподібний характер. Зменшення же кількості назв публікацій торкнулося значно більшої кількості тем. Серед них — суспільство як соціальна система (21 назва порівняно з 29 у 2004 р.); соціальні процеси (зменшення з 16 до 8 назв); конфліктологія (з 10 назв до 4); галузі соціології (з восьми до чотирьох назв); соціологія молоді (з дев'яти до трьох назв) та інші.

У 2006 р. прослідковується тенденція зростання кількості назв видань за усіма тематичними розділами, окрім тем: міжетнічні конфлікти, соціологія філософії, мистецтва та юридична соціологія порівняно з попередніми досліджуваними роками. Наведемо відповідні дані. Найбільшою була кількість назв видань з загальних питань соціології та суспільства як соціологічної системи (по 31 назві). З тем «соціальна психологія», «соціальні процеси» випущено трохи менше видань (20 і 17 назв відповідно). У незначних обсягах змінювався випуск документів такого тематичного змісту, як питання гендерної

рівності (12 і 10 назв за 2006 і 2005 р.), конфліктологія, галузі соціології, соціологія культури (від чотирьох назв у 2005 р. до трьох — у 2006 р. для двох перших тем та від двох назв у 2005 р. до трьох назв у 2006 р. для останньої). Не видавалось у 2006 р. книг з таких проблем, як міжетнічні конфлікти, соціологія філософії, мистецтва, юридична соціологія.

Типовидова структура галузевого потоку книг засвідчує розповсюдження документів певних типів, видів, жанрів у галузевому ДП. Склад галузевого репертуару видань за типами літератури характеризується таким чином: найбільшу кількість назв за три роки має навчальна та громадсько-політична література, вони вийшли з друку майже в однаковій кількості, а саме: навчальна література — 139 назв видань, громадсько-політична література — 133 назви видання. Протягом трьох проаналізованих років найбільша кількість навчальної та громадсько-політичної літератури з'явилась у 2004 р., зокрема було видано 54 назви навчальних та 49 назв громадсько-політичних видань, в 2005 р. — 41 назва навчальних видань та 36 — громадсько-політичних. У 2006 р. кількість назв даних типів літератури знову зростає — 44 назви навчальних видань та 48 — громадсько-політичних видань. Навчальна література представлена переважно такими жанрами, як підручники, навчальні посібники, хрестоматії, навчально-наочні посібники, практикуми, методичні рекомендації, курси, тексти та конспекти лекцій, навчальні програми, навчально-методичні посібники, науково-методичні матеріали.

Серед навчальних видань найбільше було видано навчальних посібників — 77 назв видань. Друге місце посідають навчально-методичні посібники, загальна кількість їх назв становить 16 друкованих одиниць. Приблизно в однаковій кількості видавалися методичні рекомендації, курси лекцій (по вісім назв), тексти лекцій (6). Найменшу частку серед навчальних видань займають практикуми (2), конспекти лекцій (2), науково-методичні матеріали (2), навчальні програми (2) та хрестоматії (1). На жаль, за останні три роки не було видано жодного навчально-наочного посібника.

Третє місце у типовидовій структурі галузевого ДП з соціології займають наукові видання. Загальна кількість їх назв за період 2004–2006 рр. становить 65 друкованих одиниць. Найбільший сумарний обсяг наукових видань притаманний 2006 р., а саме — 25 назв, трохи менше — 21 назва було видано в 2004 р., найменша частка припадає на 2005 р. — 19 назв видань. Наукові видання представлені переважно такими жанрами, як монографії, тези доповідей, матеріали конференцій, збірники наукових праць. Подібний видовий діапазон науково-дослідної літератури зумовлений функціональним призначенням видань різних видів. Найбільшу частку серед наукових видань займають матеріали наукових конференцій різного рівня. Упродовж останніх трьох років їх було видано 29 назв видань. Майже однакову кількість становлять монографії та збірники наукових праць, відповідно — 17 та 18 назв. Найменше було видано тез доповідей, а саме — одна назва видання. Таким чином, прослідковується стабільність у виданні наукової літератури з проблем соціології, що свідчить про стійкий інтерес науковців до даної галузі.

Крім вищеперерахованих типів літератури галузевий ДП з соціології складають виробничі (31), науково-популярні (26), довідкові (10) та офіційні (10) назви видань. Здійснено докладніший розподіл видань даних типів літератури в межах окремих років. Так, виробничої літератури найбільше було видано у 2004 р., а саме — 18 назв видань. У 2005 р. було видано лише п'ять назв видань даного типу, а у 2006 р. — вісім. Жанрову структуру мікропотоків виробничих видань складають науково-виробничі (18), виробничо-практичні (7), нормативні виробничо-практичні (2), виробничо-практичні видання для аматорів (4). Жанрова структура мікропотоків довідкових видань натомість сформована енциклопедіями (1), словниками (7) та довідниками (2).

Найбільшу кількість назв видань науково-популярної літератури було випущено також у 2006 р. (11), трохи менше — в 2005 р. (9), і найменше — у 2004 р. (6). Щодо видання офіційної літератури зазначимо, що найбільше (шість назв) було видано у 2006 р., в 2004 вийшло чотири назви і жодної — у 2005 р. Серед офіційних видань жанрову диференціацію ми не здійснювали, відповідно до незначної сумарної частки даного типу літератури в ДП з проблем соціології.

Мовна структура ДП з проблем соціології виразно засвідчує переважання україномовної частки літератури як у сумарному обсязі потоку за три проаналізовані роки, так і в межах кожного окремого року. Наведемо конкретні дані: у 2004 р. видано 106 назв видань українською мовою і 36 — російською, у 2005 р. — 85 україномовних книг та відповідно 21 російськомовна, у 2006 р. — 118 книг українською та 15 російською мовою. Також слід зазначити, що впродовж 2004–2006 рр. видання з питань соціології видавалися в Україні двома мовами, проте їхня загальна частка незначна. Так, у 2004 р. українською та російською мовами було видано сім книг; українською та англійською — дві книги; українською, російською та англійською — чотири книги і російською та англійською — одна книга. У 2005 р. було видано лише п'ять книг українською та російською мовами і одна книга українською, російською та англійською мовами. У 2006 р. українською та російською мовами було видано дев'ять книг, українською та англійською — одна книга і українською, російською та англійською — також одна книга. Щодо випуску книг з проблем соціології іноземними мовами, то їх було видано лише дві назви (по одній у 2004 та 2006 рр.). На жаль, за проаналізований період не вийшло жодної книги з соціології мовами національних меншин.

Таким чином, з результатів здійсненого моніторингу галузевого ДП випливає, що такий фактор формування соціокультурного простору України, як потік видань з проблем соціології розвивається певною мірою стихійно. Це призводить до нерівномірного розвитку окремих структурних сегментів ДП та певної невідповідності їх змінюванам внаслідок суспільних трансформацій інформаційним потребам. Можливості подолання зазначених недоліків вбачаються нами у здійсненні маркетингових досліджень щодо тенденцій розвитку видавничого ринку, попиту споживачів на документи певної проблематики, типів, видів тощо.

1. Бабенко Ж. В. Документальні потоки 90-х рр. ХХ ст. для організаторів дитячого та юнацького читання в репертуарі української книги / Ж. В. Бабенко // Поліграфія та вид. справа. — 2005. — № 42. — С. 76–82. 2. Вербець В. В. Соціально-педагогічний моніторинг у вузі: Методика. Організація: [моногр.] / В. В. Вербець — Рівне : Рівнен. держ. гуманіт. ун-т., 2002. — 309 с. 3. Костенко М. С. Репертуар вітчизняної книги з проблем культури та мистецтва (на основі бібліометричного аналізу галузевого документного потоку) / М. С. Костенко // Поліграфія і вид. справа. — 2005. — № 42. — С. 89–96. 4. Літопис книг: держ. бібліогр. покажч. України / Кн. палата України ім. І. Федорова. — 1924. — К., 1924 — Вих. раз на м-ць.

МЕТРИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО ОТЕЧЕСТВЕННОГО РЕПЕРТУАРА КНИГ ИЗ ПРОБЛЕМ СОЦИОЛОГИИ

Раскрываются тематические, типовидовые, языковые и географическо-издательские особенности социологического сегмента книжного рынка Украины. Отмечается на целесообразности применение для изучения современного состояния книжного рынка страны библиометрических методов исследования. Представлены результаты библиометрического мониторинга отечественного документного потока из социологии периода 2004–2006 гг.

METRICAL FEATURES OF MODERN HOME REPERTOIRE OF BOOKS FROM THE PROBLEMS OF SOCIOLOGY

In article are opened such questions, as: typical language and geographical-editional peculiarities of sociology segment of bookmarket of Ukraine. It is stressed on the actuality of using of bibliometric methods of research for the study of bookmarket. Are represented the results of bibliometric monitoring of the native flow of sociology in the period of 2004–2006 years.

Стаття надійшла 12.06.08

УДК 070 (477)

С. В. Демченко

Дніпропетровський національний університет

МЕДІА І СУВЕРЕНІТЕТ (ДО ПИТАННЯ ПРО ВПЛИВ ГЛОБАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ НА СТАТУС ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ)

Розглядається вплив інформаційно-електронної революції на різні сфери громадсько-політичного, економічного та соціокультурного життя у світі.

Остання третина ХХ ст. у зарубіжній комунікативістиці вважається періодом рішучого наступу глобальних інформаційних процесів на всі сфери життя людства. У зв'язку з цим по-новому розглядається і питання про статус, правовий стан державних інституцій влади та їх роль у збереженні національної ідентичності та незалежності країн, що так чи інакше стають об'єктами глобального впливу.

Симптоматично, що західні теоретики масової комунікації практично ігнорують питання державної та національної незалежності, висувуючи ідеї «глобального села» (М. Маклюен), «глобального метрополіса» (Г. Кан), «технотронного суспільства» (З. Бжезінський), суспільства «електронних котеджів» (Е. Тоффлер) тощо [1, с. 193–234].

З посиленням ролі електронних медіа пов'язують тенденцію до зміни статусу державної влади та загострення боротьби між прихильниками глобалізації та захисниками специфіки суспільно-культурного життя країн, яких торкнулися процеси глобалізації. На межі ХХ–ХХІ ст. ця боротьба активізувалась у різноманітних формах, тому посилилась увага до неї і в комунікативістиці. З одного боку, з'являються роботи, автори яких обіцяють людству всілякі блага, що їх може принести усталення інформаційного суспільства, проте в багатьох з них вказується і на негативні моменти глобалізації — проблеми, парадокси, з якими пов'язана, за образним висловом М. Кастеллса, поява «чорних дірок», що несуть людству поглиблення соціальної нерівності, безробіття, нерівномірний доступ до носіїв інформації [2, с. 17].

У трьох томах монографії М. Кастеллса зібрано факти з життя різних країн, що демонструють не лише наявність тенденцій протистояння глобалістських та антиглобалістських настроїв, але й проаналізовано складну взаємодію цих напрямів розвитку та їх вплив на інші держави та їх органи влади.

Однак зміни в статусі органів влади та балансі глобальних та національних тенденцій не завжди мають однозначний та явний характер, тож важливо вчасно помітити назрілі протиріччя не лише в даний момент, а й на перспективу розвитку світової спільноти.